

שאר אוכלי בהמה, אמר רב יהודה: אין בהם משום תיקון כלי. רב כהנא הקשה לרב יהודה על כך, ותיירץ לו.

פסק הרי"ף כרב יהודה שמותר ליטול מאוכלי בהמה קיסם לחציץ בו שניו.

ט. שנינו: שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי – שלא יתכוין לפות השבירה להיות לה לפה שתהא עוד כלי. רש"י. ואמר רב אשי שלדברי רבי אליעזר אין התר אלא במוסתקי; חבית העשויה משברים מדובקים (שאינן לגזור בזה שמא יתכוין לעשות כלי (רש"י). ור"י פירש שאין שייך בה כלל תיקון כלי. ויש מפרשים 'מוסתקי' – כמו קציעות מהודקות בתוך החבית. ר"ח.

א. כתבו כמה ראשונים: גם לחכמים צריך להעמיד במוסתקי אבל בחבית אחרת אסור לכתחילה. והרבה חולקים. ויש מחלקים בין כלים גדולים לקטנים, שבגדולים יש 'בנין ו'סתירה' (ערשב"ז: עירובין לד: בשם ריב"א ור"ן שם). וכתבו פוסקים לחוש לדעה ראשונה.

ב. יש מי שכתב שלא הותר לשבור את הכלי אלא כשהוא טפל לפירות, אבל כלי החשוב יותר מהפירות או כלי שאין בו אלא פרי אחד – לא הותר. ועוד כתבו שאם יש אפשרות להוציא הפירות ללא שבירת הכלי – אינו רשאי לשבור (עפ"י חדושים ובאורים).

י. אין מוציאים את האור מעצים ומאבנים או על ידי עפר ומים – משום שמוליד ביום טוב.

א. רוב הפוסקים סוברים שהוא איסור דרבנן. ודעת הט"ז שאסור מהתורה.

ולפי זה יש להקל בחולה שאין בו סכנה שהתירו מלאכה מדרבנן עבירו, לטלפן לצרכו ביום טוב אפילו אם נדלקת נורה במרכזיה על ידי כך, כי ההדלקה לרוב הפוסקים מדרבנן [וגם י"ל שזוהו 'פסיק רישיה דלא ניהא ליה'] (עפ"י הגרשו"א, מובא בנשמת אדם תקב עמ' רעו. וכתב להסתפק שם לפי"ז אם מותר לנסוע במכונית לצרכו). וכן יש מי שהורה להקל להדליק לצורך על ידי אמירה לנכרי כשיש צד נוסף להקל (ע' אור לציון ח"ג כו, ב – בצירוף הדעה שהדלקת אש מגפרורים או ע"י חשמל אינה אסורה, הגם שהפוסקים דחו דעה זו להלכה. ואולם להחזו"א אסור בחשמל משום 'בונה').

ב. כתב המשנה-ברורה (תקב סק"ד) בשם כתב סופר שאסור להדליק גפרור מאפר חם. ועוד כתב שאסור לחכך גפרור בברזל חם מלובן. ומדבריו משמע שאם נדלק בלא חיכוך – מותר, ולפי זה מותר ליתן קש על ברזל לזהט להדליקו, כאילו האש קיימת בברזל, וכן הדעת נוטה, אך לפי זה צריך להיות מותר גם באפר חם. וצריך עיון (חדושים ובאורים).

ואין להדליק דבר קל [כגון סיגריה] מפלטה חשמלית חמה, ואולם מותר להדליק גפרור מאש דולקת אעפ"י שאין הגפרור נוגע באש אלא מרוחק מן השלהבת (אור לציון ח"ג כו, ד-ג).

ג. מנורה חשמלית מותרת בטלטול ביום טוב כאשר היא דלוקה, כשאר נר הדולק, אבל כשהיא מכובה דינה כ'כלי שמלאכתו לאיסור' שאין מותר אלא לצורך גופו או מקומו (עפ"י מנחת יצחק ח"ג מג).

דף לד

ע. א. האם מותר ללבן רעפים ביו"ט לצורך צליה עליהם?

ב. עוף שנדרס וכד' שצריך לבודקו לאחר שחיטתו אם אין בו סימני טרפות – האם מותר לשוחטו ביו"ט?

ג. אחד מביא את האור ואחד את העצים ואחד שופת קדירה ואחד מביא מים ואחד תבלין ואחד מגיס, בשבת – מה דינם?

ד. מה דינם של תנור וכירים חדשים ביו"ט?

ה. מה דין מליגה והבהוב וטפילה לגזיות שער מבע"ח שנשחטו ביו"ט?

ו. מה דין גזיות הירק ביו"ט והכנת מיני ירקות שיש טורח בתיקונם?

ז. האם מותר להסיק ולאפות בפורני (= תנור גדול) ולהחם חמים באנטיכי (= מיחם שיש לו בית קיבול לגחלים) ביו"ט? ומה דין פורני חדשה?

ח. כיצד נופחים את האש ביו"ט?

ט. האם מותר לתקן את השפוד ביו"ט?

י. האם מותר לפצע את האגוז במטלית ביו"ט?

א. אין מלבנים רעפים חדשים ביום טוב כדי לצלות עליהם. יש אומרים בשם רבי יוחנן: מפני שצריך לבדקם, ושמא ייפקעו ונמצא שטרח שלא לצורך. ויש אומרים בשמו: מפני שבהסק הראשון הם מתחזקים והריוח עושה כלי בליבנו.

נראה שהלכה כלשון אחרונה, שכן סבר ריש לקיש (רא"ש. וע' בשו"ת חות יאיר סו"ס קנח).

ב. זו שאלה שאל רבי ירמיה מרבי זירא; לדברי רבי אליעזר בן אנטיגנוס המצריך בדיקה לאחר שחיטה לעוף שנדרס ונחבט וכד' – האם מותר לשחטו ביו"ט. והוכיח לו רבי זירא מדברי רבי יוחנן לאסור שחוששים שמא תימצא טרפה ונעשתה מלאכה שלא לצורך. ודחה רבי ירמיה את ראייתו.

יש מהראשונים שאוסרים להלכה לפי שלא נפשטה הבעיה והרי זה ספק דאורייתא (ר"ן, רא"ה, מהרש"ל ועוד). והוא הדין במקומות שהטריפות מצויות כמו הכשרות – אסור לשחוט ביום טוב (אור זרוע). ויש פוסקים להתיר (עפ"י רמב"ם ריא"ז, רא"ש, שלחן ערוך תצח, ח). והכריעו האחרונים להחמיר.

ולמעשה המנהג להחמיר ולהמנע מלשחוט בהמות אפילו אין הטריפות מצויות כל כך, שמא תימצא טריפה [ומפני טעמים נוספים], מלבד במסוכנת ומשום הפסד ממון, אבל עוף נוהגים לשחוט ביו"ט (עפ"י חיי אדם, מובא במשנ"ב תצח ס"ק מט. וע"ע: חות יאיר קנח; מג"א תצח וש"פ; שאגת אריה סד; שבות יעקב ח"א כג; בית הלוי ח"א מ; שפת אמת; משיב דבר ח"א לה; אבני נזר או"ח שפו ויו"ד סב; שדי חמד 'דברי חכמים' קל; עונג יום טוב מד; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כא, ו). ואף על פי שמצויים מקררים והיה אפשר מאתמול, מותר מעיקר הדין לשחוט שאינו דומה טעם בשר שנשחט אתמול והיום (עפ"י אור לציון ח"ג יט, ה. וע"ש בח"א יו"ד ב, ד).

ג. אלו החייבים משום מלאכה: המביא את האור (רש"י: חייב משום מבעיר את הגחלת, שכשמוליכה היא מתלבה מרוח הליכתו); המביא את העצים לאור (משום מבעיר); השופת את הקדרה – אפילו ריקנית, חייב אם היא קדרה חדשה ומשום שמצרפה ועושה כלי ע"י הסק זה (ריש לקיש); המביא את המים, והמביא את התבלין, והמגיס (משום מבשל).

ואם הביאו את האור לבסוף – האחרון שהביא האור לבדו חייב.

א. הרמב"ם (שבת ט, ד) כתב שכולם חייבים משום מ ב ש ל . ופירש מהר"י בירב (מובא בכסף משנה) שאינם חייבים אלא כאשר נתנו בבת אחת, אבל נתנו בזה אחר זה אינו חייב משום מבשל אלא הנותן את העצים לאור, וכן הנותן מים ותבלין והמגיס לאחר שהקדרה נתונה על האש.

ב. יש אומרים שאין חייב המגיס אלא בהגסה ראשונה. ויש חולקים (ע' מגיד משנה שבת ט, ד). ועוד כתבו ראשונים: אין לחייב משום מגיס בכל מקום שאין חייבים משום מבשל, כגון בדבר שכבר מבושל, שאין בישול אחר בישול (ערא"ש שבת פ"ג יא, ועוד).
ג. נחלקו הראשונים האם איסור צירוף כלים מדאוריתא או מדרבנן – ע' בשבת מא-מב.

ד. תנור וכירים חדשים – הרי הן ככל הכלים הניטלים בחצר, אבל אין סכים אותם בשמן ואין טשים (= משפשים, להחליקם ולצחצחם) אותם במטלית, ואין מפיגים אותם בצונן כדי לחסמם (= להקשותם ולחזקם. משום תיקון מנא). ואם בשביל לאפות – מותר (כיון שעושה ע"י משקים ואינו ודאי חוסמם. עפ"י תוס').
הרי"ד והריא"ז כתבו שאסור לאפות בתנור וכירים חדשים [אבל מותר לטלטלן מפני שראויות לשימושים אחרים]. ומפרשים 'ואם בשביל לאפות מותר' – להפיג חומם על ידי צונן.
כמו כן יש אוסרים לבשל בקדרות חדשות ביום טוב שהרי רואים שאינן מחזיקות מים עד שיבשלו בהן פעם אחת, נמצא שבישול ראשון מתקנן (רא"ש). והתוס' כתבו להתיר כאשר מבשל בה מאכל כיון שאינה ריקה ואין שייך בה ליבון. ויש אומרים שקדרות שלנו אין שייך בהן איסור 'תיקון מנא' בחימום ראשון (ע' שו"ע רמ"א ומג"א סוס"י תקב).

ה. מולגים את הראש ואת הרגלים ברותחים (כדי להסיר השער), ומהבהבים אותם באור. אבל אין טופלים אותם בחרסית ולא באדמה ולא בסיד ואין גוזזים אותם במספרים – שנראה כצריך לשער.
אין למלוג כל גופו של גדי – הואיל ואפשר בהפשט שנעשה בקלות יותר ונמצא טורח טירחה יתרה (עפ"י תוס', בה"ג ועוד). ואם רוצה לאכול את העור – יש מתירים למלוג כולו ויש אוסרים לפי שאינו שוה לכל נפש. ובעוף שאין שייך הפשט – מותר למלוג ולהבהב לכל הדעות עפ"י או"ח תצט"ב וע"ש משנ"ב ושעה"צ).

ו. אין גוזזים ביו"ט את הירק (להסרת עלים כמושים וכד') בתספורת שלו (= כלי שמלקטים בו את הירק מהאדמה, שהרואה סבור שלקט זה היום. רש"י).
מתקנים ביום טוב את הירקות שיש טורח בתיקונם ובבישולם, כגון קינרס ועכביות.

ז. מסיקים ואופים בפורני ומחמים חמין באנטיכי (ואין חוששים לטורח מרובה, כי נצרך לזה ואין די לו בתנור ובכלי קטן. עפ"י רש"י). ואין אופים בפורני חדשה, שמא תיפחת (וחשש גדול הוא זה יותר מבתנור וכירים חדשים. עפ"י תוס') ונמצא טורח שלא לצורך.

ח. אין נופחים במפוח אבל נופח בשפופרת.
פירש ר"י שאסור בין במפוח של אומנים בין של בעלי בתים [שהם קטנים ואינם ראוים לאומנים]. אבל העולם נהגו בזה התר על ידי הפיכתו מלמעלה למטה (תוס'). והרא"ש כתב שאין להקל.
מפוח הקבוע ב'פרימוס' (= מתקן לחימום ולבישול, שיש בו בית קיבול לנפט) ודאי אינו בכלל איסור מפוח מפני שאינו כלי לעצמו, וצורתו מוכחת עליו שאינו של אומנים אלא להפעלת המכונה. וגם צורת פעולתו כמשאבה ולא כמפוחים שדברו חז"ל (עפ"י אורח משפט קלב. וכן הורו כמה פוסקים – ע' בכף החיים תקב סק"ח לענין מנורת 'לוקס'; שו"ת יביע אומר ח"ג או"ח כ).

ט. אין מתקנים את השפור ואין מחדדים אותו. (ולרבי יהודה מותר לתקן מכשירי אוכל נפש, אלא אם כן נרצם מאתמול, שהיה יכול לתקן מערב יו"ט. רש"י, כדלעיל כח).

י. מפצעים את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תיקרע (שאפילו נקרעת אין זה קורע על מנת לתפור. רש"י. אולי י"ל [ליישב קושי רעק"א] שכוונתו אפילו באופן שנקרעת ודאי, ולשיטתו הולך שפס"ר בדרבנן מותר).

עא. כיצד מזמין אדם מערב שבת פירות המוקצים לייבוש?

פירות העומדים ליבוש שראויים ואינם ראויים, צריכים הזמנה מערב שבת, והזמנה מועלת להם [משא"כ פירות הראויים לגמרי כגון שיבשו כבר – אינם צריכים הזמנה, ושאינם ראויים לאכילה בין השמשות – אין מועלת להם הזמנה כדלעיל כו: וע' בשפת אמת]; –

כיצד מזמין? רבי אליעזר אומר: עומד אדם על המוקצה (= אותם פירות העומדים לעשותם קציעות) ערב שבת ואומר מכאן אני אוכל למחר. וחכמים אומרים: עד שירשום (= יסמן) ויאמר מכאן ועד כאן. אם היו הפירות חייבים במעשר ועדיין לא נתעשרו – אסורים משום טבל, וכדלהלן. אבל משום מוקצה מותרים לכשעבר אדם ותיקנם, שהטבל מוכן אצל שבת.

א. מבואר מדברי התוס' (עפ"י הירושלמי) שזה שצריך לחכמים הזמנה מבוררת [ועל ידי מעשה דוקא. עפ"י מאירי, רש"ל, מג"א והגר"ז תצה], דוקא בכגון דידן שדחאם בידים, ולא בכגון יונים שבשוכך. ומאידך גיסא יתכן שמודה רבי אליעזר בבעלי חיים שצריך הזמנה מבוררת, כדברי בית שמאי בשוכך יונים.

ב. עבר ותיקן את הטבל במזיד – דעת התוס' ועוד פוסקים שהפירות מותרים באכילה אם אין לו פירות אחרים. ויש חולקים (ע' לעיל יז ובתוס' שבת מג. וע' ע: חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כד, ה; מנחת שלמה ח"א סב, ח).

דפים לד – לה

עב. אלו דברים הוזכרו בסוגיא שקובעים למעשר, קודם גמר מלאכה או לאחריה?

בסוגיא מוזכרים כמה דברים הקובעים למעשר, שעל ידיהם נאסרים הפירות באכילת עראי, גם אם לא ראו פני הבית (רש"י ותוס'). יש מהחכמים הסוברים שקובעים רק לאחר גמר מלאכת הפירות, ויש אומרים אף קודם לכן [כגון תאנים שהניחן בשדה ליבש ועדיין לא נעשו קציעות, או אשכול ענבים העומד לייין], וכפי שיפורט; –

השבת קובעת למעשר. רבא שאל לרב נחמן האם השבת קובעת פירות שלא נגמרה מלאכתן, והשיבו: לימוד ערוך הוא בידינו שהשבת קובעת בין בדבר שנגמרה מלאכתו ובין בדבר שלא נגמרה מלאכתו (וקראת לשבת ענג – כל אכילת שבת נקראת עונג ונחשבת כקבע). וכן מסר רבי יהודה מהלל, שהמעמר פירות ממקום למקום לקצות (= ליבש, לעשותם קציעות) וקדש עליהם היום – אסורים. אבל רבי יוחנן פסק [כשאר בני דורו של הלל החלוקים עליו. ערש"י] שאין השבת קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. מדברי רבי אליעזר במשנה הוכיחו שהשבת קובעת אפילו קודם גמר מלאכה, אך יש חילוק בדבר; אם ייחדם לאכלם בשבת, נקבעו הפירות לעולם ואין לאכלם אף לאחר השבת קודם שיעשר, אבל אם לא ייחדם לשבת אינם נאסרים אלא בשבת עצמה. ורבי יהושע סובר שאפילו היה אוכל באשכול וקדש היום